

w
L
b
g
r
a

Landschappen door B.C. Koekkoek en W.J.J. Nuyen in de prijskampen bij Felix Meritis in 1829 en 1830

• R.J.A. TE RIJDT •

*Detail van afb. 1
W.J.J. NUYEN,
Landschap met
boerenhoeve, met
gedreven wordend
rundvee, bij storm-
achtig weer.*

In de jaren 1829-1830 deed een belangrijk nieuw talent van zich spreken in de Nederlandse kunstwereld: Wijnand Johannes Josephus Nuyen (1813-1839) uit Den Haag, een leerling van Andreas Schelfhout. Als 16-jarige behaalde hij met landschapschilderijen in korte tijd ereprijzen in Gent, Amsterdam, Groningen en Rotterdam. In Amsterdam, bij Felix Meritis, stootte hij de al gevestigde en tien jaar oudere Barend Cornelis Koekkoek (1803-1862) van de troon. Dat gebeurde toen echter niet in de voor Nederland revolutionaire stijl waarmee dit jonggestorven genie thans bekend is. Die op de Franse en Engelse kunst geïnspireerde manier van werken ontdekte hij pas omstreeks 1833 en ze vond destijds veel tegenstand als onnatuurlijk van kleurgebruik en factuur. Begin jaren '30 schilderde Nuyen nog op de toen gebruikelijke wijze met korte, gecontroleerde scherpe toetsen waarin Koekkoek zelf ook schilderde. Zonder overdrijven kan dus worden gesteld dat de oudere schilder bij Felix Meritis met eigen wapenen werd verslagen.

1829

In 1829 reikte men in Amsterdam twee prijzen uit voor schilderijen en één voor een gekleurde tekening. Zowel leden als niet-leden konden inzenden. Het programma werd onder meer gepubliceerd in de *Algemeene Konst- en Letterbode*.¹ Voor het eerste schilderij verlangde men *Een uitgestrekt landschap, eenigzins uit de hoogte genomen; op den tweeden grond eene rivier, met piquant zonnelicht, eigenaardig* [d.w.z. toepasselijk] *gestoffeerd*. Uiteraard moest iedere inzender dezelfde horde nemen, zodat ook het formaat werd voorgeschreven: *nagenoeg hoog zes en vijftig, en breed een en zeventig duimen Nederlandse maat, ongeveer 56 x 71 cm*. Het tweede schilderij – dat als genrestuk ons hier verder niet zal bezighouden en waarvoor de thans vergeten Hermina Catharina Haages (1800-1881) werd bekroond – moest voorstellen *Een huiselijk tafereel, kenschetsende vaderlijken ernst en moederlijken teederheid; hetzelfde moet ten minste drie à vier beelden* [figuren] *bevatten, en diende eveneens ongeveer 56 x 71 cm te meten*. Voor de gekleurde tekening was opgegeven: *Een landschap met boeren landhoeve, gestoffeerd met eenig*

Afb. 1

W.J.J. NUYEN,
Landschap met
boerenhoeve, met
gedreven wordend
rundvee, bij storm-
achtig weer.
Prijswinnende
tekening en aankoop
december 1829.
Aquarel, pen in bruin
en grijs, 334 x 455 mm.
Rijksmuseum,
Amsterdam
(inv.nr. RP-T-FM-99).

gedreven wordend vee, bij stormachtig weder, ongeveer 32 x 46 cm groot.

De inzendingen moesten uiterlijk 30 september bij Felix Meritis worden afgeleverd, vrachtvrij, en de schilderijen slechts in pakranden gezet. Om de beoordeling anoniem te laten verlopen, mochten de werken niet gesigneerd zijn. Er moesten twee zinspreuken op staan die ook waren geschreven op twee verzegelde briefjes. Op het ene diende de naam van de kunstenaar te staan en op het andere een merkteken. Het eerste werd geopend als het stuk een prijs won. Door middel van het tweede konden de verliezers hun werk anoniem laten halen: de vrachtvoerder toonde dan zinspreuk en merkteken van het af te halen schilderij, en die werden vergeleken met het op dat moment te openen tweede couvert. Een winnend schilderij kreeg een gouden erepenning, de gekleurde tekening een zilveren.² De bekroonde werken

werden nog enige tijd bij Felix Meritis tentoongesteld.

De uitslagen werden in december weer in *Algemeene Konst- en Letterbode* gepubliceerd.³ Van de drie ingezonden tekeningen was die met de zinspreuk 'Felix Meritis' als beste beoordeeld. Het bleek de inzending van Wijnand Nuyen. Bij de landschapschilderijen was de winnaar 'Niets zonder moeite', door B.C. Koekkoek. Deze beide werken zijn voor het Museum der Maatschappij Felix Meritis aangekocht en ze bevinden zich thans in het Rijksmuseum (afb. 1 en 3).⁴ De notulen van de commissie die de winnaars aanwees, zijn meestal summier over de berekening van de keuze. Deze 'Commissie tot het Programma' bestond uit negen kunstenaars uit wier midden elk jaar drie beoordelaars werden aangewezen. Vóór de vergadering waarin de prijswinnaars werden bepaald, stelden zij hun bevindingen kort op papier. Juist

uit de jaren 1829-1830 zijn de zes beoordelingen in handschrift bewaard in het archief van Felix Meritis.⁵ Van niet alle twaalf kunstenaars die in deze twee jaren in de Commissie zaten is ter vergelijking een brief of handschrift bewaard bij het Rijksprentenkabinet en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, de twee grootste collecties op dat gebied. Daarom is op één geval na, dat hieronder uitvoerig ter sprake zal komen, geen poging gedaan de vijf overige beoordelingen handschriftelijk te identificeren.

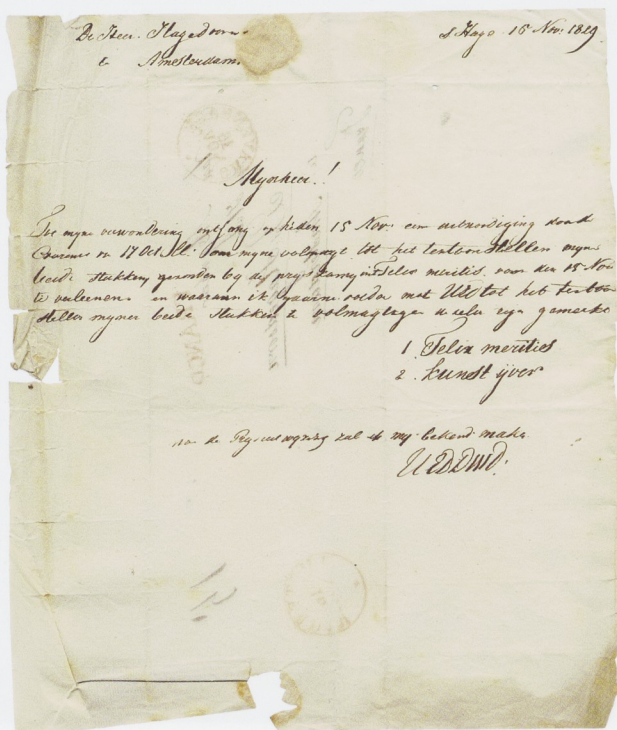
Ten aanzien van de gekleurde tekeningen bleek op 9 november 1829 dat de leden van de beoordelingscommissie een unanieme voorkeur voor Nuyen hadden. Twee heren prezen ook 'Verscheidenheid behaagt', terwijl de derde 'In leedige oogenblikken' als goede tweede noemde, beide dus door anoniem gebleven kunstenaars. Bij de 23 landschapschilderijen moet er meer discussie zijn geweest. Volgens de eerste beoordelaar diende het goud te

gaan naar 'Kunstijver' en was 'Hierna beter' de tweede. De tweede beoordelaar had als eerste voorgesteld 'Niets zonder moeite' en met eventueel een tweede prijs voor 'Kunstijver'. De derde beoordelaar verkoos 'Door ijver angevuurt', terwijl hij geen tweede keus opgaf. Uiteindelijk kwam men bij eenparige stemmen tot een eerste prijs voor Koekkoeks 'Niets zonder moeite'. Uit het archief van Felix Meritis blijkt dat het schilderij 'Kunstijver' ook een inzending van Nuyen was. Hij had, gezien de eerste ronde, daarmee Koekkoek wel heel dicht op de hielen gezeten. Immers, één jurylid had hem als eerste laten eindigen en één als tweede, terwijl Koekkoek in eerste instantie alleen door één jurylid als eerste was genoemd en door niemand als tweede.

In een briefje dat zijn jonge leeftijd en bescheiden afkomst verraadde, schreef Nuyen onondertekend aan Bernardus Hagedoorn, de directeur-secretaris van het Departement der Tekenkunde van Felix Meritis (afb. 2):⁶

Afb. 2

W.J.J. NUYEN,
Brief aan het bestuur
van Felix Meritis,
dd. 15 november 1829.
Stadsarchief
Amsterdam.

Mijnheer!

Tot mijne verwondering ontfont op heden 15 Nov. een uitnodiging vand uwen van 17 Oct. ll. om mijne volmagt tot het tentoonstellen mijner beide stukken, gezonden bij de prijskamp int Felix meritis voor den 15 Nov. te verleenen. en waaraan ik gaarna voldoe met UED. tot het tentoonstellen mijner beide stukken te volmagtigen. dezelve zijn gemerkt 1. Felix meritis 2. kunst ijver

Na de Prijsuitwijzing zal ik mij bekend maken

U Ed Dwd.

Nuyen heeft na dat tentoonstellen zijn schilderij weer teruggekregen. Ongetwijfeld heeft hij toen het motto 'Kunstijver' verwijderd en het werk alsnog gesigneerd en gedateerd. Het kan nauwelijks anders of het doek dat nu als *Panorama, zanderij bij Overveen*

bekend staat was ooit Nuyens inzending voor de prijskamp (afb. 4).⁷ Naast de juiste formaat van 54,5 x 70 cm en 1829 als datering vertoont de compositie alle elementen die voor de prijsvraag waren voorgeschreven: een uitgestrekt landschap, enigszins uit de hoogte genomen met op de tweede grond een rivier, scherp zonlicht en een passende stoffage van landlieden en reizigers.

Anders dan eigenlijk in de reglementen staat, zijn in 1829 nog vóór de prijsuitreiking naast de bekroonde stukken ook een aantal van de andere inzendingen tentoongesteld bij Felix Meritis. Daarbij werden de namen van de verliezers toch gepubliceerd. Behalve Nuyen waren dat: H.G. ten Cate, J.F. Christ, A.J. Eymer, W. de Klerk, G. Leembruggen, J.H.L. Meyer (op dat moment in Parijs verblijvend),

C.F. Roos, N.J. Roosenboom, A. Salm en P.N. Scholten, alsmede één kunstenaar die anoniem wenste te exposeren.⁸ Deze namen maken overigens duidelijk dat het toen vooral jonge kunstenaars waren die inzonden naar de prijsvragen van Felix. Van de elf met name bekende schilders waren er acht geboren tussen 1800 en 1805, en dus circa 20-25 jaar oud. Alleen Christ (geboren in 1790) was ouder, terwijl Meyer (1809) en Nuyen (1813) jonger waren. Het tentoonstellen bij Felix bracht hun alsnog een mogelijkheid tot vrije verkoop buiten de kunsthandel om, iets waar toen niet al te veel gelegenheid voor was.

Het schilderij van Koekkoek werd op 9 december 1829 door Felix Meritis aangekocht voor 250 gulden en de tekening van Nuyen voor 50 gulden.⁹ Maar er werd die dag nog tot een derde

Afb. 3

B.C. KOEKKOEK,
Een uitgestrekt landschap, enigszins uit de hoogte genomen, met op het tweede plan een rivier. Prijswinnend schilderij en aankoop december 1829. Doek, 56 x 72 cm. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. SK-C-542).

aankoop besloten: van N.J. Roosenboom te Haarlem *een Schilderij voorstellende een Uitgestrekt Landschap uit de hoogte genomen, op de 2de grond eene Rivier* voor 150 gulden.¹⁰ Dat schilderij van 56 x 72 cm bevindt zich thans in het Amsterdams Historisch Museum (afb. 5). Ongetwijfeld was dit het derde werk dat hoge ogen had gegooid in de prijskamp: 'Door ijver aangevuurt'. Het is sindsdien verdoekt en noch op de voorzijde van het schilderij, noch op het oude spieraam of de lijst is een spoor te zien van de motto's waarmee het naar Felix is gestuurd, zoals die op Koekkoeks schilderij nog wel altijd staan.

De inzendingen van de andere mededingers zijn helaas niet met zekerheid aan te wijzen op basis van de foto's in het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. Zo is er een ongeda-

teerde Louis Meijer geregistreerd van de gezochte afmetingen met een uitgestrekt landschap dat enigszins uit de hoogte is gezien met een rivier op het tweede plan; het betreft echter een berglandschap, een onderwerp dat van hem verder pas vanaf 1832 bekend is.¹¹ En van Willem de Klerk, om een tweede voorbeeld te noemen, zou een eveneens ongedateerd paneel van 54 x 71 cm aan de vereisten kunnen voldoen, ware het niet dat het landschap daar zozeer gedomineerd wordt door koeien en ander vee dat de voorstelling eerder zou passen bij een prijskamp voor een veestuk.¹²

1830

Het jaar daarop, in 1830, sleepte Nuyen bij Felix Meritis de prijs in de wacht voor het beste landschapsschilderij. De omschrijving voor die opdracht was

Afb. 4

W. J. J. NUYEN,
Een uitgestrekt landschap, enigszins uit de hoogte genomen, met op het tweede plan een rivier (Zanderij bij Overveen). Tweede prijs en aankoop december 1829. Doek, 54 x 72 cm. Particuliere collectie.

Afb. 5

N.J. ROOSENBOOM,
*Een uitgestrekt land-
 schap, enigszins uit
 de hoogte genomen,
 met op het tweede
 plan een rivier.*

Derde plaats en aan-
 koop december 1829.
 Doek, 56 x 72 cm.
 Amsterdams
 Historisch Museum
 (inv.nr. SA 2088).

geweest *Een Wintergezicht, met eigenaardige en bevallige stoffaadje bij daglicht* en het moest andermaal circa 56 x 71 cm groot zijn.¹³ Het schilderij dat thans beschouwd wordt als het prijswinnende stuk, een wintertafereel met *De Vreedenburgweg te Rijswijk met het brugje van de buitenplaats Hilvoorde*, meet echter 42 x 52 cm.¹⁴ Het kan dus alleen al vanwege het formaat nooit het bedoelde werk zijn geweest. Absolute zekerheid daarover biedt het archief van Felix Meritis.

Een van de beoordelaars heeft dat jaar zijn keuze uitvoeriger beredeneerd dan gewoonlijk en daarbij beschreef hij ook de stoffage op Nuyens schilderij. Bij wijze van uitzondering werden dat jaar ook tweede prijzen uitgedeeld. De motto's van die werken zijn openbaar gemaakt, de namen van de makers echter niet. Uit de notulen blijkt dat Koekkoek nu met een tweede plaats voor een landschap genoeg moest nemen: de rollen tussen Koekkoek en Nuyen waren dus omgedraaid.

Daarnaast geven de nu wat uitvoeriger notulen over de beoordeling een glimp prijs van de gehanteerde maatstaven.¹⁵ Ingezonden waren veertien schilderijen. Twee beoordelaars waren voor 'Deez' winter die geen roosje

biedt / beneemt mij alle hoop toch niet', het motto waarmee Nuyen zich verontschuldigde voor het barre tafereel dat hij moest schilderen. Eén stem was er voor 'Schoon 't veld, nu bar en woest, voor ons geen roos wil telen / Toch kan natuur, hoe dor, aan hem die zien wil, streelen', het door Koekkoek gekozen motto dat eveneens zinspeelde op het ontbreken van rozen in de winter. Omdat deze derde beoordelaar ook had genoteerd dat 'Deez' winter' met zijn eerste keus kon wedijveren, zal de definitieve uitslag met weinig woorden zijn beslist.

De ingezonden schilderijen hadden een der beoordelaars – de notulen vermelden niet wie – aangezet tot een uitweiding bij zijn oordeelsvelling. Uit het handschrift van de beoordeling blijkt onmiskenbaar dat het ging om Gerrit Lamberts, niet alleen kunstenaar en oudheidkundige, maar als gepassioneerd verzamelaar en eerste conservator van het Rijksmuseum bijzonder goed op de hoogte van de oude kunst.¹⁶ Van de stukken die voor de prijs in aanmerking kwamen, bleek hem (...) *bij eene naauwkeurige beschouwing, dat eigenlijk aan geen van alle deze stukken, door hem de prijs kon worden toegekend; als zijnde geen*

van dezelve, overeenkomstig de vraag eigenaardig en bevallig gestoffeerd, daar het programma zulks uitdrukkelijk vermeldde en vraagde.

Wanneer men een tafereel van den Winter zal voorstellen, moet zulks niet alleen door eene massa wit (sneeuw verbeeldende) geschieden, maar door de gansche toon der Natuur, zoo als zij zich in den Winter voordoet, maar ook nog (en dit is het voornamenlijk wat de beoordelaar ten deze bedoelt), door eene eigenaartige stoffagie. — Wie herinnert zich niet de wintervoorstellingen van onzen A. Vermeulen, met al deszelfs eigenaartige, den winter passende stoffagie; wie denkt niet aan de teekeningen van den beroemden J. Cats, met haare niet alleen eigenaardige maar tevens bevallige beeldjes, bedrijven en vermakken. — Het karakter van den winter moet bij deszelfs natuurlijken toon, uitgedrukt worden door eene juiste eigenaartige stoffagie: schaatsenrijders, ijsleden, arresleden, wandelaars, spieringvischers, vrachtsleden of wagens, tenten of kraampjes en dergelijke, met uitdrukking van de koude, door kleding der figuren als anderssints, zoo als de Stomme van Kampen [d.i. Hendrick Avercamp] de Winterbedrijven in zijne schilderijen zoo juist, zoo rijk en waar uitdrukte. Doch de ingekomene stukken, hoe fraai geschilderd, zijn ten dezen aanzien arm en onvoldoende. In no. 2 zijn twee mannen die bij een op den grond liggende boomstam praten, zonder iets meer. No. 10 is gestoffeerd met een hartenkamp met verscheide harten. Zijn dit, in beide, eigenaardige stoffagie van een wintergezicht? In no. 14 ziet men een man met een melkslede over het ijs rijdende. Zeker wel eigenaardig, maar toch ook de eenigste belangrijke stoffagie van dit wintertafereel — het omhalen van een afgekapt boomstam in no. 11 word immers in alle seizoenen des jaars gedaan, althans is het geen eigenaardige stoffagie juist voor den Winter. In de voorstelling van no. 13, door ons reeds op de laatste tentoonstelling beschouwd (doch welligt is

het volgens de 2de spreuk niet hetzelfde schilderij dat daár geweest is, doch dan is het eene kopij) is de stoffagie twee mannen, bij een ijslede pratende, een jager en in de verte slegts een enkele schaatsenrijder; dit winter ijsgezicht ontbreekt alsoo ook eene geheel voldoende eigenaardige stoffagie. — In no. 7 is dezelve niet oneigenaardig noch ongevallig, maar toch niet voldoende bij een goed wintergezicht, eenige lieden bij een stalletje, op het midden van een weg door een bosch, zonder andere, de winter juist karakteriseerende figuren. — In 't kort, er ontbreekt aan alle, die eigenaardige stoffagie die er, benevens de bevalligheid, bij het Programma gevraagd word. Waarom de beoordelaar van gevoelen is, dat er om die reden geene bekrooning in dat vak moest plaats hebben.

Zoo echter de andere Heeren Beoordelaren op mijne bedenkingen niet hechtende, en tot eene bekrooning geneigd zijn, zoo zoude ik als het best geschilderde de prijs toekennen aan het schilderij no. 2 (Deez' winter die geen roosje enz.).

Ingeval er een accessit mogt worden uitgereikt kenne ik dat toe om dezelve reden van schildering aan no. 7 (Schoon 't veld enz.).

Zoo dat accessit niet wordt gegeven, dan dunkt mij, moest er van, bij het verslag, loffelijke vermelding van gemaakt worden, als ook van no. 11 (Geen boom en wast enz.) en van no. 13 (Besteed uw enz.), terwijl ik die drie, benevens no. 6 (Eendragt enz.), no. 10 (Felix) en no. 14 (Zugt tot bevordering) om de fraaije of goede penseelsbehandeling de eer der tentoonstelling zoude gunnen.

Lamberts' twee medebeoordelaren hebben niet aan de bedenkingen gehecht en het best geschilderde stuk is bekroond. Volgens de notulen van beoordelingscommissie gaf het tweede jurylid eveneens de prijs aan nr. 2 en de bijprijs (het 'accessit') aan nr. 7. Ook voor de derde beoordelaar sprongen dezelfde twee schilderijen eruit, maar als enige gaf hij nr. 7 (Koekkoek)

Afb. 6
 W.J.J. NUYEN,
*Winterlandschap met
 houthakkers in een
 bos*. Prijswinnend
 schilderij december
 1830.
 Doek, 55,5 x 70,5 cm.
 Particuliere collectie.

de voorkeur boven nr. 2 (Nuyen). Het ging de juryleden dus om de vaardige toets, de toon, het licht en de opgeroepen sfeer. Slechts impliciet – want dat komt in contemporaine beoordelingen zelden ter sprake – was er aandacht voor wat wij tegenwoordig vaak zo belangrijk vinden: de compositie en de originaliteit daarin. In een beoordeelend overzicht van de Amsterdamse tentoonstelling van werken van Levende Meesters in 1828 schreef een recensent hoe men naar zijn mening een wintertafereel moest beoordelen: *N°. 395. Van A. Schelfhout. Een Wintergezicht. Dit stukje is uitmuntend fraai geschilderd, vooral het ijs is allervoortreffelijkst behandeld, en doet, naar het ware doel der Kunst, eene zoo zeer begoogchelende werking, dat de aanbouwer zich, als het ware, in den*

*Winter verplaatst gevoelt.*¹⁷

Nuyens winnende schilderij kan geen ander zijn geweest dan het besneeuwde boslandschap met twee houthakkers – gesigneerd, 1830 gedaateerd en bovendien op het voor de prijsvraag vereiste formaat – dat in 1974 op een Amsterdamse veiling was (afb. 6). Opmerkelijk genoeg komt dit werk niet voor in de uitputtende tentoonstellings- annex oeuvre-catalogus van drie jaar daarna.¹⁸ Het schilderij van Koekkoek is tegenwoordig niet meer bekend. Mocht het ooit tevoorschijn mocht komen, zal het vanwege het formaat van ongeveer 56 x 71 cm en het onderwerp (van enkele figuren bij een stalletje langs een weg door een bos) niet moeilijk te herkennen zijn als het stuk dat ooit bij Felix Meritis was.

De naam van de schilder die in 1830

de tweede prijs kreeg, is nooit gepubliceerd door Felix Meritis.¹⁹ Desondanks zal misschien in Amsterdam in kleine kring bekend zijn geweest hoe Nuyen en Koekkoek van plaats waren gewisseld. Zoals gezegd: het was geen overwinning van de nieuwe manier van schilderen op de oude. Pas een paar jaar later zou Nuyen gaan werken in zijn destijds omstreden stijl die hem tot initiator van de Hollandse romantiek zou maken.

Kunstaankopen uit 1829 bij Felix Meritis

Het kan niet anders of de 16-jarige jongen die zich in 1829 bij de directeuren en leden van Felix Meritis meldde als winnaar van een eerste én een tweede prijs, moet een ongewone verbazing teweeg hebben gebracht. Dat er beginnende kunstenaars inzonden was men wel gewend, maar de winnaars waren toch altijd de twintig ruim gepasseerd. Ongetwijfeld zal men Nuyen hebben ervaren als een wat ongepolijst natuurtalent, zoals trouwens ook zijn leermeester Schelfhout door sommigen zijn leven lang is

beschouwd als een groot kunstenaar, maar tegelijkertijd een plat Haags pratend mannetje. Het contrast tussen Nuyen en zijn tegenstrever Koekkoek was des te groter omdat die laatste ook nog eens een zoon was van een gerespecteerd kunstschilder.

Iets daarvan blijkt wellicht ook uit de prijzen die Felix Meritis in die jaren betaalde voor de kunstaankopen van haar museum: het schilderij van Koekkoek 250 gulden (afb. 3), het schilderij van Roosenboom 150 gulden (afb. 5), en de aquarel door Nuyen 50 gulden (afb. 1). Het genootschap kocht datzelfde jaar ook nog twee kleinere en ongekleurde tekeningen door Hendrik Gerrit ten Cate, voor 18 gulden een maanlichtgezicht op de Jan Rodenpoortstoren te Amsterdam²⁰ en voor 25 gulden een gezicht op Beek (afb. 7). Was dat laatste vergeleken bij de aquarel door Nuyen al naar verhouding duurder, nadat in de jaren 1830, 1831 en 1832 geen kunstaankopen waren gedaan, werden er in 1833 drie ongekleurde tekeningen gekocht: een James de Rijk voor 25 gulden, een Jacobus Theodorus Abels voor 30 gulden en de prijswinnende

Afb. 7

H.G. TEN CATE,
Gezicht te Beek,
boven Nijmegen, 1829
(aankoop 30 september 1829). Zwart krijt,
penseel in grijs,
296 x 370 mm.
Rijksmuseum,
Amsterdam
(inv.nr. RP-T-FM-18).

tekening van 1832 door Petrus Johannes Schotel voor 70 gulden (afb. 8).²¹

Hoe de aankoop van zo'n prijswinnende tekening tot stand kan zijn gekomen weten we uit een brief van Abraham Johannes Couwenberg in het archief van Felix Meritis.²² Deze had, toen 22 jaar oud, in 1828 de prijs gewonnen met een gekleurde tekening met als onderwerp een vismarkt:²³ *Zeer vereerend was voor mij UweEed. missive van den 10 dezer, zoo ten opzichte uwer welmeenende gelukwensching, als ook UweEed. uitnoodiging, ter bepaling eener prijs voor de bewuste teekening.*

Jong landschapschilder zijnde en bevorens nooit teekeningen in deze genre gemaakt hebbende, zal het mij aange-naam zijn, wanneer de geachte directie eenige verdienste in die teekening veronderstellende, zelve daarvan de prijs gelieve te bepalen. Overtuigd zijnde van de goede gezindheid der Maatschappij jegens jonge kunstenaars zal de handeling der directie in deze mij steeds welgevallig zijn.

Het antwoord van Felix Meritis is niet bekend, en mogelijk heeft men op of na de prijsuitreiking een bedrag

genoemd dat Couwenberg toch te laag was. Uit het kasboek blijkt dat de enige kunst aankoop met betrekking tot de in december 1828 bekroonde werken een *Schilderij voorstellende een Boerebeestenstal bij Daglicht* van James de Rijk was, waarvoor 275 gulden werd betaald.²⁴ Opmerkelijk genoeg was dat schilderij trouwens het voor de buitenwereld anonieme stuk dat de bijprijs had gekregen; mogelijk was het met goud bekroonde schilderij van Jan van Ravenswaay niet meer te koop geweest. Hoe dan ook, het boekjaar 1828 werd met een batig saldo van ruim 350 gulden afgesloten. Het is niet te achterhalen waarom Couwenbergs tekening (huidige verblijfplaats onbekend) uiteindelijk niet in het museum van Felix Meritis terecht is gekomen. Mogelijk was de kunstenaar, ondanks hetgeen hij had geschreven over het bepalen van een verkoopprijs, minder meegaand dan de medaillewinnaar van het jaar daarop. Het heeft er enige schijn van dat men toen voor een relatief koopje een fraaie, bekroonde aquarel kocht van de jonge en onervaren Nuyen, de kunstkomeet uit 1829-1830.

Afb. 8

P. J. SCHOTEL,
Schepen op een stil water bij maneschijn.
Prijswinnende tekening 1832 (aankoop 30 januari 1833).
Potlood, pen in bruin en grijs, 309 x 453 mm.
Rijksmuseum, Amsterdam
(inv.nr. RP-T-FM-135).

NOTEN

- 1 *Algemeene Konst- en Letterbode* 1829, 1ste deel, pp. 136-138 (d.d. 27 februari). Er waren elk jaar ook nog twee prijskampen waaraan alleen werkende leden van het genootschap konden deelnemen. Het departement der tekenkunde van Felix Meritis (1777-1889) schreef vanaf 1800 openbare prijskampen uit voor tekeningen en vanaf 1810 ook voor schilderijen. De opgegeven onderwerpen vormen een staalkaart van wat men destijds van belang achtte. Voor de Nederlandse kunst van de 19de eeuw is het archief van Felix Meritis van grote waarde als een der schaarse en bovendien vroegste van zijn soort. Hetgeen daarin te vinden is over de prijskampen vormt samen met de in kranten en tijdschriften gepubliceerde aankondigingen en uitslagen een ten onrechte verwaarloosde bron. Daarom is het moeilijk te begrijpen dat de uitmuntende lijst die Paul Knolle in 1983 publiceerde voor de periode 1800-1821 nog geen vervolg heeft gekregen, ondanks zijn aansporing daartoe; zie Paul Knolle, 'Het departement der tekenkunde van Felix Meritis', *Documentatieblad Werkgroep achttiende eeuw* 15 (1983), pp. 141-196, vooral bijlage 11 op pp. 185-195 en p. 176.
Om het belang te onderstrepen van de jaarlijkse prijsuitreikingen en de notulen van de kunstbeoordelingen, hoe bondig soms helaas ook, is in dit artikel gekozen voor het belichten van een cruciaal moment in die prijsuitreikingen.
- 2 In 1829 betaalde het genootschap 154 gulden voor twee gouden en twee zilveren medailles. Veruit het grootste gedeelte van dat bedrag zullen het goud en zilver hebben gegolden; zie het archief van Felix Meritis in het Stadsarchief Amsterdam, Particulier archief 59 (hierna afgekort als: Archief FM), inv.nr. 304 (Kasboek 1816-1835), p. 69.
- 3 *Algemeene Konst- en Letterbode* 1829, 2de deel, pp. 413-414 (d.d. 18 december).
- 4 Voor de tekening door Nuyen: cat. tent., *Langs velden en wegen*, Amsterdam (Rijksmuseum) / Hilversum 1997, nr. 44 (met eerdere literatuur). Voor het schilderij door Koekkoek: cat., *Voor en na Waterloo. Schilderijen uit de collectie van het Rijksmuseum, 1800-1830*, Amsterdam (Rijksmuseum) / Zwolle 1997, nr. 38 (met eerdere literatuur), en cat. tent. *Barend Cornelis Koekkoek [1803-1862] Prins der Landschapschilders*, Dordrecht (Dordrechts Museum) / Kleef (Museum Haus Koekkoek) 1997, nr. 5.
- 5 Deze beoordelingen bevinden zich in Archief FM, inv.nr. 313 (Stukken betreffende prijsvragen, 1803, 1823-1854). De verwerking ervan in inv.nr. 310 (Notulen van de vergaderingen van de Commissie tot het Programma, 1823-1854), pp. 48-50, en de verkorte versie daarvan in inv.nr. 311 (Slot-som der beoordelingen. Register van uittreksels uit de notulen van de vergaderingen van de Commissie tot het Programma, 1823-1854), p. 11.
In 1829 bestond de Commissie tot het Programma uit de kunstenaars C. Dubois, J. Kamphuizen, J. de Lelie, L. Moritz, P.E.H. Praetorius, A.J. Ruytenschildt, J.C.W. Safft, W. Uppink en G. Lamberts. De beoordelaars moeten dat jaar Ruytenschildt, Safft en Uppink zijn geweest; zij zaten het jaar daarop niet meer in de commissie, de overige zes kunstenaars wel. Het handschrift van beoordelaar nr. 2 lijkt zeer veel op dat van Ruytenschildt, uitvoerige handschriften van Safft en Uppink zijn mij niet bekend.
- 6 Brief van W.J.J. Nuyen, Den Haag, aan B. Hagedoorn, Amsterdam, d.d. 15 november 1829; in Archief FM, inv.nr. 313 (Stukken betreffende prijsvragen, 1803, 1823-1854). Met zijn laatste zin zal Nuyen ongetwijfeld bedoeld hebben: komen kennismaken. Deze brief is waarschijnlijk de enige die van Nuyen bewaard is, afgaande op: cat. tent. J. Sillevius en N. Jonker, *Wijnand Nuyen 1813-1839 Romantische werken*, Den Haag (Gemeentemuseum) 1977.
- 7 Sillevius / Jonker, *op.cit.* (noot 6), nr. 7. Omdat het schilderij van Koekkoek als prijswinnend schilderij door Felix Meritis gekocht is, heeft blijkbaar noch de schilder noch aankoopcommissie van Felix Meritis het nodig gevonden om de twee motto's die in de voorstelling waren geschilderd te vervangen door een signatuur en datering, zie Loos / Jansen / Kloek, *op.cit.* (noot 4), nr. 38.
- 8 *Algemeene Konst- en Letterbode* 1830, 1ste deel, pp. 269-270 (d.d. 23 april), en Archief FM, inv.nr. 312, Programma 25.
- 9 Archief FM, inv.nr. 304 (Kasboek 1816-1835), p. 69.
- 10 *Ibidem*, p. 69; Nicolaas Johannes Roosenboom (1805-1880) was overigens net als Nuyen een leerling van Andreas Schelfhout. Op 21 december 1829 werd door Felix Meritis fl. 49,50 betaald aan P.H. Meijer voor *belijsten der twee bovenst: schilderijen*, n.l. de Koekkoek en de Roosenboom die immers in simpele pakranden waren aangeleverd voor de prijskamp.
- 11 *Een Landschap in de ommestreden van Grenoble*: Tentoonstelling van werken van Levende Meesters, Amsterdam 1832, nr. 283. Een 1833 gedateerd berglandschap, doek, 55 x 71 cm: veiling Notarishuis, Rotterdam, 23 april 1964, nr. 105, met afb.
- 12 Veiling Mak, Dordrecht, 17 december 1985, nr. 126, met afb.
- 13 Programma gepubliceerd in *Algemeene Konst- en Letterbode* 1830, 1ste deel, pp. 268-269 (d.d. 23 april). Bij het andere opgedragen schilderij, een pleisterplaats met ten minste vijf of zes paarden op een zomerdag, won Wouterus Verschuur het van drie mededingers. Voor de ongekleurde tekening van een hertenkamp bij zomer- of winterweer waren zes inzendingen; Pieter de Goeje werd met de prijs bekroond.
- 14 Vergelijk Sillevius / Jonker, *op.cit.* (noot 6), nr. 12, en op basis daarvan: cat. tent., *Van Gogh en*

- Den Haag, Den Haag (Haags Historisch Museum) | Zwolle 1990, p. 83, en Henk Dinke-
laar e.a., *Wijnand Nuyen en zijn vrienden. Speur-
tocht in de Hollandse romantiek*, Leiden 1993, p. 9.
- 15 Archief FM 310, pp. 59-61, en Archief FM 311,
pp. 13-14; in 1830 bestond de Commissie tot het
Programma uit de kunstenaars C. Dubois,
J. Kamphuizen, J. de Lelie, L. Moritz,
P.E.H. Praetorius, A.J. Ruytenschildt,
G.Lamberts, J.W. Pieneman en P.G. Westenberg.
- 16 Bewaard in Archief FM 313, d.d. Nov. 1830. Het
handschrift kon in de collectie van het Rijks-
museum worden vergeleken met brieven of docu-
menten van alle betrokken commissieleden op
Dubois na, van wie evenmin een handschrift
wordt bewaard bij het Rijksbureau voor Kunst-
historische Documentatie.
- 17 O. [Anoniem], *Beoordeelend overzicht der voor-
naamste, op de Amsterdamsche Tentoonstelling van
1828, toegelaten Kunstwerken, van nog in leven
zijnde Nederlandsche meesters*, z.pl., z.j., p. 52.
- 18 Zie Sillevius | Jonker, *op.cit.* (noot 6).
- 19 In het Archief FM, inv.nr. 313, bevindt zich ook de
brief waarmee Koekkoek zich bekend maakte.
Dit gepolijste schrijven onderscheidt zich in alle
opzichten van de brief die Nuyen een jaar eerder
stuurde (afb. 2):
WelEdele Heeren !
*Door dezen heb ik de eer UWEd^d met den maker van
het Schilderij voorstellende Een Winter ten Zin-
spreuke voerende 'Schoon 't velts nu bar en woest,
enz' bekend te maken, zijnde Barend Cornelis Koek-
koek.*
*Het is mij aangenaam aan het verzoek van UWEd^d
gemeld in de Courant woensdag 8 December ll. te
kunnen voldoen, en reken het mij bijzondere eere,
den door de Maatschappij aan mij toegekende Eere-
prijs te mogen ontvangen.*
heb de eer met de meeste hoogachting te tekenen
WelEdeleHeeren UWEd^d Dienaar B:C: Koekkoek
Amsterdam 13 December 1830
*Adres: Kerkstraat tusschen de Reguliersgragt en Vij-
zelstraat N° 397*
Dat geldt ook voor het verzoek voor het terug-
halen:
*Den ondergetekende verzoekt aan bringer dezes af
te geven het met den bijprijs bekroonde schilderij
zijnde Een Wintergezicht ten Zinspreuke voerende
n° 1 'Schoon 't velts nu bar en woest - enz.' en n° 2
'Hoe fel de hagel slaat en sneeuw enz.'*
B: C: Koekkoek
N.B. dit schilderij is zonder kist dus zoo maar af te
geven.
Uit brieven in het archief van Felix Meritis blijkt
dat in ieder geval ook H.G. ten Cate, A. Daneke,
L.J. Hansen en P.F. van Os wintergezichten had-
den ingestuurd voor de prijskamp.
- 20 Thans bij het Stadsarchief Amsterdam, afbeel-
dingsbestand 010097001236 (penseel in grijs, iets

- gehoogd met wit en geel, 20,5 x 25 cm). Ook deze
tekening werd op 30 september 1829 aangekocht.
- 21 De tekening door James de Rijk is thans niet te
identificeren: in de collectie tekeningen van Felix
Meritis in het Rijksprentenkabinet bevinden zich
drie ongekleurde landschappen door De Rijk,
alle zonder datering.
De tekening door Jacobus Theodorus Abels moet
het 1833 gedateerde *Landschap met boerderijen tus-
sen bomen* zijn, inv.nr. RP-T-FM-1 (zwart krijt, pen
in bruin, penseel in grijs, 274 x 392 mm). Aankoop
van deze Abels en de De Rijk: 23 maart 1833.
Ten aanzien van de tekening door P.J. Schotel:
Algemeene Konst- en Letterbode 1833, 1ste deel, p.
46; er waren voor de prijskamp van 1832 tien
inzendingen geweest voor een ongekleurde teke-
ning van ongeveer 32 x 46 cm, voorstellende 'Een
stil water bij maneschijn, eigenaardig gestof-
feerd'.
- 22 Brief d.d. 's Gravenhage 12 december 1828;
Archief FM, in inv.nr. 313.
- 23 *Algemeene Konst- en Letterbode* 1828, 2de deel,
pp. 380-381. Er waren vier inzendingen dat jaar
geweest voor een gekleurde tekening.
- 24 *Algemeene Konst- en Letterbode* 1828, 2de deel,
pp. 380-381. Er waren dat jaar zeven inzendingen
geweest voor een schilderij voorstellende 'een
Boeren-Beestenstal bij zon of daglicht, eigen-
aardig gestoffeerd'. Voor de verwerving door
Felix Meritis: Archief FM, inv.nr. 304 (Kasboek
1816-1835), p. 65-66. Het schilderij bevindt zich
thans in het Rijksmuseum, inv.nr. SK-C-540
(doek, 58 x 72 cm); zie P.J.J. van Thiel e.a., *All the
paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam. A com-
pletely illustrated catalogue*, Amsterdam / Maars-
sen 1976, p. 490, met afb.

